

REFLECȚII ASUPRA VALORILOR MORALE ÎN PRESA DIN REPUBLICA MOLDOVA

Valentina ENACHI,
Dr. în istorie, conf. univ.
Universitatea de Studii Europene, Chișinău
e-mail: valentina_enachi@yahoo.com

Summary

This article analyzes how the general newspapers „Timpul”, „Jurnal de Chișinău”, „Ziarul de Gardă” and the Russian press deal with the moral values. The material shows that the media in Chisinau analyzes morals through politics, crimes and scandals. There are concrete examples of the theme and language used. The conclusion is that the national press says being moral means being pro-European and patriotic, and the Russian press shows that being moral means being Christian and traditionalist. The investigative papers radiograph the concrete vices of the Moldovan society in transition

Key words: *moral, political, ethical*

Scopul articolului este de a puncta nu atât problemele morale din societate, cât reflectarea lor în mass-media și abordările presei, pentru a le evidenția și a forma atitudinile a opiniei publice față de ele, identificarea temelor și a autorilor prin care se reflectă realitatea morală, și, nu în ultimul rând, constatarea conținuturilor promovate prin materialele jurnalistice. Metoda principală de cercetare a fost cea cantitativ-calitativă, care a permis identificarea spațiului care revine subiectelor ce vizează problematica morală în publicațiile periodice generaliste naționale și a oferi o viziune de ansamblu asupra paginilor sau rubricilor în care sunt amplasate materialele de acest gen. În articol va fi efectuat un demers analitic al materialelor publicate în ziarul „Timpul”, „Moldavschie vedomosti”, și „Jurnal de Chișinău”, din anul 2017. Criteriile de selecție au fost ponderea acestor ediții pe piața media din Republica Moldova și abordările substanțiale asupra problematicii moralei.

Teoria problemei. Valoarea e un concept ce reflectă binele sau dezirabilul folosit ca standard, pentru a judeca mijloacele existențiale și pentru a-i motiva pe alții. Crearea unei societăți morale și solidare, acceptabilă pentru societate fără ficțiunea marii misiuni a omului, fără ideea iluzorie a căii clare spre atingerea

împlinirii, rămâne o ecuație greu de rezolvat, chiar și pentru societățile cu o democrație avansată. La noi însă idealurile spirituale ale societății în tranziție s-au dovedit a fi și mai complicate și dificile. Demersul asupra problematicii moralei include un material bibliografic semnificativ, menționăm aici doar pe Emil Durkeim, care, în lucrarea „L'education morale”, constata că morala reprezintă o manifestare a vieții socio-umane, care presupune relații între conștiințe. Obiectul moralei este atașarea individului la unul sau la mai multe grupuri sociale, iar analiza asupra moralei nu poate fi efectuată în afara cercetării atașamentului interpersonal. În consecință, morala trebuie considerată o modalitate de ființare și exprimare a omului prin care se asigură existența ca atare a societății. Scopul moralei este afirmarea societății și protejarea ei, iar pentru a avea asigurate acestea, societatea „produce” morala aferentă. Acțiunea morală integrează scopuri impersonale, supraindividuale, plasate la nivelul societății, al interesului ei. De asemenea, actul moral autentic este acela care se săvârșește „în plină libertate”, fără ca, asupra subiectului, moral să se exercite, în vreun fel, o presiune exterioară.

Pentru mass-media morala, în sens de spiritualitate a unui popor, reprezintă una dintre problematicile, iar, în particular, pentru jurnalism – subiectul lui nemijlocit de reflectare.

În prezent, presa deține tot instrumentarul necesar desemnării valorilor morale în mase, construcția mediatică a realității fiind determinantă pentru valorificarea și asimilarea culturii morale. În opinia cercetătoarei E. Zamfir: „Prin promovarea diferitelor modele de comportament, presa oferă un set de roluri sociale și un vocabular simbolic, răspunzând, astfel, nevoii publicului, de modele și de termeni de referință. Transmiterea moștenirii culturale-morale înseamnă transmiterea valorilor și a modelelor sociale de la grupuri către indivizi, de la o generație la alta și numără printre consecințele sale creșterea coeziunii sociale, integrarea socială a indivizilor, impunerea normelor culturale, amortizarea tendinței indivizilor de a se lăsa luați în stăpânire de indistinție ori anomie paralizantă”¹. Ea menționează, în lucrarea „Psihosociologia culturii de masă”, că transmiterea valorilor contribuie la realizarea stabilității sociale și la menținerea în timp, a structurilor culturale. Deci, această constatare arată că, dintre toate instituțiile sociale, mass-media, cel mai eficient, diseminează și promovează valorile morale. Presa din Republica Moldova confirmă aceste supoziții sau nu?

Problema valorilor morale în presa RM a fost tratată diferit, uneori diametral opus, în diferite epoci: iată cum presa anilor '70 din RSS Moldovenească abordează tema dată: Editorialul Moldova Socialistă²:

¹ E. Zamfir, Psihosociologia culturii de masă. București: Ed. Politică, 1968, p. 234.

² Moldova Socialistă, 9 ianuarie 1968.

„... De ce autoritate morală poate să se bucure, bunăoară, tov. Ciocârlan, președintele artelului agricol Dimitrov, r-l Călărași, care, având vie proprie, a mai cumpărat 700 kg de poamă cu câte 20 cop. kg, a făcut vin și a vândut cu 80 de copeici litrul? Tov. Ciocârlan e brutal cu oamenii, se poartă urât cu ei, și, nu întâmplător, colhoznicii se plâng împotriva lui”.

Alte detalii interesante le aflăm în revista *Cultura*: „... La urma urmelor viața fiecăruia dintre noi o reprezintă faptele. Și cu cât e mai adâncă brazda binelui trasă de noi pe ogorul societății, cu atât mai bogat va fi rodul și mai trainică amintirea lăsată urmașilor”. Este vorba despre un învățător din sat, care a împlinit 60 de ani: „... nu există sferă de activitate obștească, nu există un fenomen din viața satului, pe lângă care V. Stâncă să treacă nepăsător. - Mătușică, încă nu ți-au instalat lumina electrică? Lasă că mă duc eu la cârmuire!

Măi băieți nătăfleți, ce vă faceți de cap și chiuți noapte de stârniți toți câinii satului și nu le dați pace oamenilor să se odihnească. Mi-e dor de oameni... Aceste cuvinte exprimă esența morală al acestui activist al culturii”.³

Problema moralei era tratată în presa timpului generalist sau din unghiul de vedere al intereselor de clasă, partid și ideologic. Citez din revista *Cultura*⁴: ... *pe imperialiștii americani nu-i mustră conștiința că țările, de unde sunt recrutate cadrele pregătite, rămân păgubește*”.

Presa socialistă abundă în cuvinte de felul: frăție, prietenie, creație, responsabilitate, propășire ș.a.

În perioada dată, sumar analizată, putem conchide că propagarea valorilor morale a avut și conotații pozitive, printre care menționăm următoarele: Respectarea anumitor reguli, care au ajutat oamenii să fie încadrați în societate, să treacă peste sentimentul de singurătate, grație alăturării la grup. Presa a uniformizat opinia publică și a oferit răspunsuri simpliste la întrebări foarte complexe, astfel creând oamenilor sentimentul de siguranță.

Situația actuală este diferită. Dacă utilizăm motorul de căutare în presa anului 2017, cele mai puține materiale jurnalistice se conturează la cuvintele-cheie: dreptate, demnitate, curaj, morală. Iar cuvintele: politica, crima, amoral prezintă materiale de ordinul zecilor de subiecte.

Analiza calitativă a tematicii morale arată că presa tratează problema valorilor morale prin prisma problemelor politice. Ziarul *Timpul*: Alexandru Tănase: *Sabatul fățarnicilor. Tribuna chifterișelor*: „Grație unei politici criminale promovate de actualele (dar și de fostele) „elite” conducătoare ale acestei țări, s-au înmulțit catastrofal de mult chifterișele politice care scurmă sub temeliiile morale ale societății și care sunt înrolate în

³ *Cultura*, 9 decembrie 1968.

⁴ *Cultura*, 17 decembrie 1968.

coloana a cincea a Moscovei. Igor Dodon, această chifteriță notorie, această păpușă-căpușă jucată de ruși, a devenit în ultimul timp una".⁵

Moldova înjunghiată de „blatneak”: cine e vinovat? „Crima de la Durlăști a mai dezvoltat o fațetă hâdă a societății moldovene actuale – criminalizarea spațiului public din RM. Trebuie s-o recunoaștem franc, fără să ne mai ascundem în spatele a fel de fel de justificări ipocrite: în anii care au urmat după declararea Independenței, RM a redevenit o colonie informațională a Rusiei. Profilul spiritual, moral, lingvistic ș.a.m.d. al tinerelor generații de moldoveni, etnici români, se formează sub influența directă, agresivă și masivă, a surogatelor „culturale” rusești. Ura față de tot ce e românesc, cultivată oficial, decenii la rând, pe de o parte, iar pe de alta – cultul violenței, cu chip rusesc, nu puteau să aibă alte consecințe decât asemenea crime odioase. Tinerii care își „recoltează” modele morale de comportament din filmele rusești despre bandiți și care ascultă de dimineață până seara „blatneak” vor termina-o așa cum au terminat-o asasinii minori de la Durlăști. Astăzi nimeni nu este deranjat în Republica Moldova, atunci când i se vorbește în limba rusă, în schimb poți provoca iritarea unora și chiar mâncărime, când le vorbești românește”. (Sublinierile aparțin autorului)⁶.

Valentin Buda evidențiază substratul ideologic și politic al crimei, întrebându-se: „Ce educație li s-a dat acestor copii acasă, de către părinți, ce au învățat ei la școală, ce fel de resorturi diabolice ale urii acumulate i-au împins să scoată cuțitul și să lovească o dată, de două, de zece ori, în piepturile unor tineri care cântau versuri de dragoste, e drept, într-o limbă pe care urmașii veneticilor o disprețuiesc”?

Asta e percepția publică: în R. Moldova poți fi înjunghiat în stradă, ziua în amiază mare, numai pentru „crima” de a fi român și a vorbi românește. Sunt sigur, până la urmă, se va găsi altă motivație a crimei, fiindcă nici poliția, nici oficialitățile nu vor dori să recunoască faptul că, în Republica Moldova de astăzi, situația a degradat până acolo încât se comit crime pe motive etnice, rasiale, lingvistice. Nu mă pronunț nici eu, pentru a forța nota, imprimându-i crimei conotație politică, nu este corect, ba chiar e periculos să exagerăm pe această temă.

Alt adevăr se referă la criminalizarea spațiului public din R. Moldova, prin invazia masivă a „culturii de masă rusești” – filmele „cu mafioți” și cântecele „șanson” (lirica pușcărișilor ruși). Această producție rusească cultivă, zi de zi, oră de oră, cultul violenței și convingerea că în această societate supraviețuiește cel mai puternic, iar cel mai puternic e cel care poate împușca și înjunghia cu sânge rece.

Problema valorilor este disecată în articolul „Timpul”, de același C. Tănase: „Există o limită a mizeriei morale, ea e diferită pentru diferiți oameni. Unora li se pare că au comis o crimă, când au călcat o floare; alții, nu consideră o crimă când calcă cu mașina un om. Ce-i împinge pe unii oameni să comită ticăloșenii? Sărăcia? Să fie oare S. Grigore,

⁵ Timpul, 8 iunie 2017

⁶ Timpul, 23 august 2017.

I. Cuciuc și O. Ciolacu *cei mai săraci oameni din Moldova? Mureau oare de foame acești oameni și banii murdari ai lui Dodon au fost singura lor salvare?*⁷

Cred că lucrurile sunt mai simple. Pentru unii, rușinea, demnitatea, patriotismul nu mai sunt valori. Singura valoare e banul. Când pentru unii măsura tuturor lucrurilor devine banul, ei o tratează cu un dispreț nedisimulat – le este în cot ce credem noi despre fapta lor. Bani să iasă. Valori europene? Pe naiba – bani! Acord de asociere la Uniunea Europeană? Pe dracu – bani! Ruperea de imperiul lui Putin? Aiurea – bani! „Casa părintească – se vinde”...

În presa de expresie română valorile morale sunt tratate din unghiul de vedere al respectării demnității naționale. A fi moral înseamnă a fi patriot și a apăra suveranitatea țării.

Problematica general-umană a valorilor morale este tratată în câteva materiale. Printre ele: Omul pentru om e lup: *„Din păcate, însă, sentimentele dintre oameni, dacă nu sunt sacre sau, cel puțin prietenești, în limbaj modern, atunci sunt foarte îndoielnice. Oare de ce omul nu ar putea fi cu adevărat scump pentru cel de aproape și acest sentiment să dăinuie? Nu cumva turbulențele vremurilor noastre au lăsat loc unui război al tuturor împotriva tuturor?”*

„Într-o discuție cu mai mulți adolescenți despre violență și răutate, ca puteri de apărare, nu de luptă sau competiție, aceștia îmi spuneau că omul medieval, mai puternic fizic, era mai blând la suflet. Pentru că se ținea de niște reguli, pe care le respecta turma. Oricât de mult încercam să-i contrazic cu argumentele mele, că eroismul oamenilor de altădată se datora celor două jumătăți intrinseci în el, de om-zeu, tinerii văd în omul contemporan un barbar cu chip uman. Explicațiile acestora erau inspirate chiar din relațiile lor de gașcă, de prietenie, de colegialitate sau de alte interese. Dacă omul de cândva, chiar și în cele mai crunte bătălii, respecta normele morale: onoarea, lupta fără pată, adică o bătălie cinstită și între adversari, aceste manifestări nu mai sunt astăzi o conștiință a gândirii umane”. „Am înțeles că trebuie să comunic cu oameni mai deștepți decât mine”.

*Viața este prea frumoasă ca s-o trăim comunicând cu oameni răutăcioși, invidioși și negativiști, mai ales că în jur sunt atât de multe persoane inteligente, active și pozitive. Oamenii de succes atrag în jurul lor oameni de succes, iar ghinionii atrag ghinionii. Suntem ceea cu cine comunicăm și obținem exact ceea ce merităm!*⁸ Publiciștii, care abordează această tematică sunt: Dorin Galben, Silviu Tănase, Alexandru Tănase, Marcela Tușcă, Pavel Păduraru, Moni Stănilă. Sunt ziaristi bine pregătiți și buni profesioniști.

În presa de expresie rusă, problema valorilor este prezentată prin abordarea subiectelor ce țin de tradiționalism, moralitatea familiei și altele de acest gen: problemele morale se evidențiază prin apărarea tradițiilor autohtone: apărarea

⁷ Timpul, 10 octombrie 2017.

⁸ Timpul, 6 iunie 2017.

moralității familiei. Problematika însă este adeseori falsificată. Iată doar un exemplu: „În apărarea moralei creștine”, „De ce străinii dictează regulile lor în țara noastră? Ce drept au să impună societății noastre și copiilor noștri un model diferit al familiei care contrazice Constituția Republicii Moldova?”⁹ Valorile tradiționale ale familiei sunt distruse în Moldova”. Activist în Liga Rușilor din Moldova Valery Dobrowolski, la eveniment, a declarat: „Noi, generația tânără din Republica Moldova, suntem preocupați de situația din țara noastră, când guvernării, în urmărirea integrării europene, sunt foarte activi în promovarea valorilor europene perverse care distrug societatea noastră din interior.” Un alt material este: Sunt oare compatibile valorile creștine cu democrația?!¹⁰ Un articol în disonanță cu abordarea tradițională a acestei tematici, în ziarul dat, în care se menționează că societatea actuală democratică a preluat valorile creștinismului și le-a actualizat. Ziarul *Jurnal de Chișinău* oferă informații despre viața cotidiană a oamenilor prin prisma subiectelor cotidiene: „Lia, femeia ce reușește să ajute pe alții”, „Îngerul păzitor al lui Vlad”, iar rubrica „Oameni buni” ne arată faptele oamenilor simpli, dar generoși, în ea sunt prezentate știrile, informațiile, schițele și istoriile unor oameni, care ajută dezinteresat semenii lor¹¹.

„Ziarul de Gardă” nu utilizează substantive de felul: morală, ideal etc. Dar le analizează prin evidențierea cazurilor de corupție, jafuri, trafic de influență, furturi sub masca privatizărilor etc. Minciuna este demascată prin analiza detaliată a situațiilor. „Calcul prezidențial: 129 înseamnă „aproape 200”. Erori în text și cifre exagerate. Astfel poate fi caracterizat un infografic postat recent pe o rețea de socializare de către președintele Republicii Moldova, Igor Dodon, în care acesta prezintă o listă cu toate grădinițele, care au beneficiat de ajutorul Fundației de binefacere „Din Suflet”. La început de septembrie 2017, în spațiul mediatic din Republica Moldova au apărut primele informații despre intenția lui Igor Dodon de a acorda ajutor unui număr de 200 de grădinițe, prin intermediul Fundației de binefacere „Din Suflet”, a primei doamne, Galina Dodon. Real au fost ajutate doar 129 de grădinițe”¹².

Descriu cu lux de amănunte hăpsânia procurorilor: Procuror în Ungheni: „Proces cu un pensionar dat afară din apartament și tată profesor, cu imobil de lux, în care se arată cum un tânăr procuror a primit apartament deposedat de un imobil un pensionar, care a plecat din casa sa, exprimându-se: „Ce să fac eu, ei doar sunt procurori”. Privatizările ilicite ale deputaților, a clădirilor istorice din centrul Chișinăului. „Conacul Inglezi a completat averea imobiliară a familiei Diacov”¹³.

⁹ Moldavskie vedomosti , 8 iulie 2017.

¹⁰ Moldavskie vedomosti, 12 decembrie 2017.

¹¹ Jurnal de Chișinău, 16 decembrie 2016.

¹² Ziarul de Gardă, 19 decembrie 2017.

¹³ Ziarul de Gardă, 14 decembrie 2017; 18 ianuarie 2018.

Ziarul de Gardă poate fi considerat un ziar ce demască viciile morale ale societății prin investigațiile sale, care descoperă adâncul degradării, atât a clasei politice, cât și a altor structuri ale societății noastre.

Breasla jurnaliștilor vede tratarea problemei ce ține de valorile morale, în faptul că presa este subordonată economic unor grupări de interese de partid, și economice și geopolitice: Iată ce spune V. Reniță, la o emisiune de la Radio Europa Liberă: *„Presa modernă trebuie, cu eforturile întregii bresle jurnalistice din lume, regândită. Noi am pornit pe o pistă comercială total greșită, normal că împinși de patroni, împinși de capital și nu prea văd ieșire, pentru că locomotiva asta care merge din urmă ne împinge serios. Sigur că iată una din soluții sunt blogurile astea care devin, într-un fel, niște autonomii. E o aluzie bună că am putea, totuși, ieși din trendul acesta, pentru că el este mișcat de partid, dar în spatele partidului oricum sunt interese mari financiare”. ...Deci, funcția asta de educație, încet, încet, dispare din presă. Deci, divertismentul întâi, acesta-i drogul cel tare, după care merg celelalte. Și faza asta pe care o învățăm noi la facultate: de funcția moral educativă a presei nu mai funcționează!”*

Problema este confirmată și de experții media, care menționează concentrarea mijloacelor de comunicare în mâinile grupurilor oligarhice în Republica Moldova.

Concluzii

Într-o lume, unde imoralitatea devine o provocare, mass-media nu intervine și nu se implică, dar reacționează sumar. Astfel, scandalurile politice sunt bine prezentate, crimele la fel. Valorile morale stau cel mai prost la capitolul rating (e un truism care nu mai miră pe nimeni), respectiv, nu sunt tratate, abordate și analizate la importanța lor.

Problema moralității nu are un loc stabil în presa generalistă, dar articole dedicate problemelor morale au o anumită frecvență. Cele mai multe materiale apar cu ocazia tratării subiectelor politice și sociale. Cercetarea a arătat că problematica moralității se înmatriculează în articole politice, sociale și analitice și rar în reportaje.

În materialele presei noastre, valorile sunt tratate prin prisma problemelor politice, naționale și sociale: a fi moral înseamnă, în primul rând, patriot, proeuropean, în presa de expresie română, iar în presa rusă din RM, a fi moral înseamnă a fi creștin, tradiționalist și antieuropean.

Valorile general-umane sunt prezente în articole motivaționale și articole pentru adolescenți. Paradoxal, sau poate nu, cel mai convingător, problemele morale sunt tratate de ziarele de investigație, care demască concret faptele de corupție ale demnitarilor și lipsa reperelor lor spirituale. Problemele mari: goana după profitul material, divinizarea culturii de consum exagerate, hedonismul individualist trebuie, cel puțin, menționate în media, fără ca să așteptăm căderea

în hăul imoralității. Presa totuși continuă (cel puțin teoretic) să păstreze rolul educativ și nu trebuie să devină sursă de poluare și dezintegrare morală.

Bibliografie

1. Drobnîșki, Ol., *Noțiune de morală*. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1981.
2. Grigoraș, I., *Probleme de etică*. Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2012.
3. Jankelevitch, V., *Paradoxul moralei*. București: Editura Humanitas, 1997.
4. Stepanov, G., *Modalități de mediatizare a realității moldovenești*. Chișinău: USM, 2016.